

23. Vysoc'kyj O. S. Ukrai'ns'ki nacional'ni partii' pochatku XX stolittja: socialistychnyj segment (USDRP ta UPSR u komparatyvists'komu v'vyčheni). – Dnipropetrovs'k, 2001.
24. Ukrai'ns'ka Central'na Rada. – T.1.
25. Nova Rada. – 1917. – 9 lyrnja.
26. Shemet S. Do istorii' Ukrai'ns'koi' Demokratyčno-Hliborobs'koi' Partii' // Hliborobs'ka Ukrai'na. – Viden', 1920. – Zb.1. – S.67.
27. Dyv.: Ukrai'ns'kyj nacional'no-vy'zvol'nyj ruh. Berezen' – lystopad 1917 r. Dokumenty i materialy. – K., 2003. – S.45–130 ta in.
28. Dyv.: Narysy istorii' Ukrai'ns'koi' revoljucii' 1917–1921 rokiv. U dvoch kn. – K., 2011. – Kn.1.
29. Doroshenko D. Istorija Ukrai'ny 1917–1923. T.1. Doba Central'noi' Rady. – Uzhgorod, 1932.
30. Grushevs'kyj M. Hto taki ukrai'nci i chogo vony hochut' // Velykyj ukrai'nec'. Materialy z zhyttja ta dij'al'nosti M. S. Grushevs'kogo. – K., 1992.
31. Nova Rada. – 1918. – 22 bereznja.
32. Grushevs'kyj M. Na porozii' novoi' Ukrai'ny. Gadky i mrii'. – K., 1991.
33. Grushevs'kyj M. Vil'na Ukrai'na // Velykyj ukrai'nec'. – S.99–100.
34. Grushevs'kyj M. Zvidky pishlo ukrai'nstvo i do chogo vono jde? // Velykyj ukrai'nec'. – S.91.
35. Dyv.: Hmil' I. V. Na shljahu vidrozhennja ukrai'ns'koi' derzhavnosti (Ukrai'ns'kyj nacional'nyj kongres (z'i'zd) 6–8 kvitnja 1917). – K., 1989.
36. Cyt. za: Hmil' I. V. Pershyj vseukrai'ns'kyj seljans'kyj z'i'zd (28 travnja – 2 chervnja 1917 r.). – Kyi'v, 1992.
37. Dyv.: Soldatenko V. F., Halo L. G. Vijs'kovyj chynnyk u borot'bi za politychnu vladu v Ukrai'ni v 1917–1918 rr. – K., 2002.
38. Hrystjuk P. Zamitky i materialy... T. I.
39. Grushevs'kyj M. Ukrai'ns'ka Central'na Rada i i'i' Universaly: pershyj i drugyj. – K., 1917.
40. Grushevs'kyj M. Iljustravana istorija Ukrai'ny. – Kyi'v – Viden', 1921.
41. Jogo zh. Spomyny // Kyi'v. – 1989. – №9. – S.142.
42. Dyv.: Soldatenko V. F. Ukrai'na v revoljucijnu dobu. Istorychni ese–hroniky: U 4–h t.: T.1: Rik 1917. – H., 2008.
43. Dyv.: Soldatenko V. F. U poshukah social'noi' j nacional'noi' garmonii' (eski'zy do istorii' ukrai'ns'kogo komunizmu). – K., 2006.

*Soldatenko V. F., doctor of historical sciences, professor, corresponding member of NAS of Ukraine, chief researcher at the Kurasa Institute of Political and Ethnic Studies of National Academy of Science of Ukraine (Ukraine, Kyiv), veid@ipiend.gov.ua*

#### **Ukrainian parties of the revolutionary era and the formation of national and political identity of citizens (1917–1918 years)**

*The question is about the impact of Ukrainian parties to the maturing of the revolutionary era of mass consciousness of citizens of Ukraine and determine their social orientations, ethnic and political identity.*

**Keywords:** *Ukrainian revolution, political parties, UPSF, USDRP, UPSFR, UPSS, mass consciousness, political and national consciousness, identity, self-identification.*

*Солдатенко В. Ф., доктор исторических наук, профессор, член–корреспондент НАНУ, главный научный сотрудник, Институт политических и этнонациональных исследований им. П. Ф. Кюраса НАН Украины (Украина, Киев), veid@ipiend.gov.ua*

#### **Украинские партии революционной эпохи и формирования национально–политической идентичности граждан (1917–1918 гг.)**

*Ставится вопрос о влиянии деятельности украинских партий революционной эпохи на вызревание массового сознания граждан Украины и определение их общественных ориентаций, национальной и политической идентичности.*

**Ключевые слова:** *Украинская революция, политические партии, УПСФ, УСДРП, УПСФР, УПСС, массовое сознание, политическое и национальное сознание, идентичность, самоидентификация.*

\* \* \*

УДК 94(477.5):342.534«1906»

**Коник О. О.,**  
доктор історичних наук, доцент, професор кафедри  
всесвітньої історії та історіографії, Херсонський  
державний університет (Україна, Херсон),  
oleksandr\_konyk@ukr.net

#### **КАТЕРИНОСЛАВСЬКІ СЕЛЯНИ НА КАФЕДРІ ДЕРЖАВНОЇ ДУМИ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ (1906 Р.)**

*З метою реконструкції позиції політично активної частини українського соціуму початку ХХ ст. детально розглянуто склад групи катеринославських депутатів першої російської Державної думи, селян за походженням, та способи виконання ними репрезентативних функцій. Просопографічне дослідження складу групи та текстологічний аналіз виступів її членів дають підстави стверджувати, що катеринославські селянські депутати першої Державної думи протягом неповної сесії весною–літом 1906 р. залишилися на ґрунті загальноросійських ліберальних і ліворадикальних цінностей та практично не порушували українського питання. Боротьба за підтвердження своїх прав на землю, що розгорталася в Думі, сприяла формуванню більш чіткої української самоідентифікації частини цих депутатів, однак Дума була дочасно розпущена урядом.*

**Ключові слова:** *Перша Державна дума, катеринославські селянські депутати.*

Робота Державної думи Російської імперії, започаткована у квітні 1906 р. як реакція уряду на революційні події в країні, має прямий стосунок до історії бездержавного тоді українського народу. Вона спричинила появу нових як на той час джерел, які досить детально зберегли не тільки поіменний склад та певні обставини виборів думських депутатів від губерній європейської Росії та деяких її тодішніх околиць, але й дослівний (попри можливість незначного редагування особливо «гострих» висловів) виклад виступів депутатів. У цьому сенсі важко переоцінити значення стенографічних звітів, у яких фіксувався весь перебіг пленарних засідань, та інших друкованих джерел, у яких відклалася інформація про роботу того чи іншого депутата (опублікованих матеріалів роботи комісій, різних покажчиків тощо).

Інтерес суспільства до новоутвореної установи спричинив і появу видань довідкового характеру, запозичених із практики висвітлення складу депутатського корпусу зарубіжних парламентів, зокрема французького [9], крім того, ілюстровані додатки до газет публікували різного роду зображення (фотопортрети, малюнки, шаржі тощо) – і все це переважно збереглося до нашого часу. На початку третього тисячоліття багато чого зі згаданого лягло в основу статей вельми ґрунтовної спеціалізованої енциклопедії, добре ілюстрованої якісними світлинами сучасника подій, петербурзького фотомайстра Карла Булли [2]. Її поява стала однією з вагомих наукових складових заходів з нагоди 100–річчя з дня початку роботи Державної думи імперії у квітні 1906 р., у цілому неоднозначних (офіційними особами Російської Федерації подія трактувалася виключно як сторічний ювілей сучасного російського парламенту, – О. К.).

Таким чином, сьогодні існує достатня кількість репрезентативних джерел для вивчення думської діяльності в Петербурзі представників колишніх надніпрянських губерній, до яких ми відносимо й усю Таврійську. З плином часу в незалежній Україні накопичилася також певна кількість наукових досліджень із цієї тематики [6, с. 32–84; 7], і ця робота продовжується.

Тема пропонованої тут розвідки ще не має детального висвітлення, хоча в загальних рисах ми згадували про окремих катеринославських депутатів та депутацію в цілому в своїх роботах більш широкого плану [6, с. 187–

209]. Тепер же йдеться про більш детальний розгляд складу катеринославських депутатів та виконання ними репрезентативних функцій у першій Державній думі. Метою є реконструкція політичної позиції активної частини українського соціуму пізньоімперської Росії у тому вигляді, як вона представлена в джерелах.

Стенограми зафіксували зразки мовлення, а отже, й мислення «великого мовчальника» – селянства. Просопографічний та текстологічний аналіз дає достатнє методологічне підґрунтя для розгляду складу групи катеринославських депутатів–селян та особливостей думської поведінки її членів. «Селян» у даному разі трактуємо за становою належністю, яка в тогочасному російському соціумі визначалася народженням, а не реальним становищем у суспільстві чи заняттями на момент обрання в Думу. Цей склад представлено нижче (див. табл.):

«Селянськість» цих депутатів підкреслювалася у свого роду самопрезентаційних біографічних нарисах, уміщених у місцевому довідковому виданні [1]. Вельми характерними є фрази про бідне дитинство майбутніх народних обранців: батько одного з депутатів «сидів на наділі в 1 ½ десятини при чотирьох дітях», іншого – «бився на 5–ти десятинах, маючи сім душ дітей», а ще третій – «миколаївський солдат, був виключений 10–ю ревізією з селянського стану й був позбавлений тому наділу». Зустрічаємо в цих текстах і емоційно забарвлені образи реалій того часу, як–от поняття «зайвого рота» в родині, нужду, що гонить із села в місто в пошуках заробітку і т.п. Життєві обставини визначали політичну орієнтацію кандидатів у депутати, яка була спочатку досить непевною [1, с. 5, 6, 8, 9, 13].

Вже в Думі політичні симпатії дещо зміняться й стабілізуються (див. табл.), але в цілому вибори показали

домінування загальноросійських політичних сил, щонайменше, серед учасників губернських виборчих зборів у Катеринославі 14 квітня 1906 р. Також серед представників групи селян за походженням бачимо абсолютну більшість тих, хто називалися росіянами – четверо депутатів із п'яти. Поле для інтерпретації цього факту широке. Записи про національну належність часто робилися тоді за мовою й за віросповіданням (усі православні – потенційні «росіяни»). Цікаво, що українські прізвища, як–от Бабенко, Возовик чи Михайличенко, носили «росіяни». Залишається відкритим питання, чи була така ситуація з національною самоідентифікацією населення колишнього козацького степу накинута владою, чи вона формувалася загальною атмосферою контрреформ часів Олександра III. Адже більшість із цих депутатів, судячи з їх у середньому тридцятилітнього віку, соціалізувалися саме в кінці XIX ст.

Загальноросійські ліберальні чи ліворадикальні погляди простежуються й у виступах практично всіх названих депутатів. Проте ситуація вже в самій Думі змушувала українських селян консолідуватися, принаймні, для відстоювання своїх інтересів у аграрній сфері. Щонайменше двоє з катеринославських селян – Возовик і Лисенко – були в числі перших 22 осіб, які записалися до т.зв. Українського клубу на його організаційному засіданні 1(14) травня 1906 р. [5, с. 81]. У цьому була перспектива, перервана дочасним розпуском Думи.

Думська (парламентська) діяльність одними промовами не обмежується, однак саме виступи на пленарних засіданнях є найбільш показовими для реконструкції поглядів чи публічної позиції депутата. Особливо яскраво це демонструє думська робота Михайличенка і Рижкова. Виступи цих депутатів містять певні конотації з їхнім життєвим досвідом, і саме вони, як видно з табл., були

Таблиця

Персональний склад та кількість виступів на пленарних засіданнях в першій Державній думі катеринославських депутатів – селян за походженням\*

ПІБ, від кого обраний**, фракція в Думі	К–ть виступів	Місце народження	Вік, національн.	Освіта і заняття	Майно чи прибуток
1	2	3	4	5	6
Бабенко Лев Федорович, заг.*** труд.	1	с. Михайлівка–Лукашеве Олександрівського пов.	26 р., росіянин	нижча, Гнединське ремісниче училище, робітник	не вказ., у батька – наділ в 1 ½ дес.
Возовик Олексій Микитович, заг., труд.	2	с. Миколаївка Маріупольського пов.	31 р., росіянин	нижча, хлібороб, повітовий писар	не вказ., у батька наділ в 5 дес.
Лисенко Іван Ількович, вол., труд.	–	с. Турівка Прилуцького пов. Полтавської губ.	35 р., українець	чотири класи гімназії, хлібороб, вчитель	корист. 4 дес. казенної землі
Михайличенко Митрофан Іванович, заг., с.–д.	8	с. Урицеве Воронежської губ.****	34 р., росіянин	нижча, робітник	не вказ., у батька – наділ в 2 ½ дес.
Рижков Семен Мартинович, заг., труд.	6	с. Тернівка Павлоградського пов.	32 р., росіянин	нижча, у т.ч. морські класи, народний вчитель	не вказ.

\* Джерело: [1, с. 5–13; 6, с. 24–379].

\*\* вол. – від з'їзду уповноважених від волостей; заг. – від загального складу виборщиків губернських виборчих зборів; с.–д. – соціал–демократична фракція; труд. – трудова група.

\*\*\* Депутатом від з'їзду уповноважених від волостей Катеринославської губернії був Іван Лисенко [8, л. 8]. Інші твердження (що це був Лев Бабенко) слід уважати помилковими [2, с. 30; 6, с. 202, 396].

\*\*\*\* У новітній довідковій літературі помилково вказано «Катеринославської губ.» [2, с. 378].

найбільш активними в сенсі використання думської кафедри. Поодинокі виходи на думську кафедру решти депутатів–селян Катеринославської губернії були радше спорадичними й ситуативними та не мали нічого спільного з системною представницькою роботою. Депутат же від власне селян, єдиний, хто назвався українцем, Лисенко – не виступав узагалі. Можливо, втім, що вони просто не встигли.

Михайличенко ж і Рижков були присутніми на трибуні при обговоренні практично всіх гострих питань, що порушувалися Думою, за виключенням хіба головного – аграрного, яке вони згадували тільки в контексті інших проблем. Михайличенко, зокрема, виступав щодо загальної політичної амністії [3, с. 29], з загальних основ зворотної адреси [3, с. 103–105], з робітничого питання (в контексті зворотної адреси) [3, с. 214–215], з приводу декларації Ради Міністрів [3, с. 347–348], з приводу заяв міністрів (морського, воєнного й юстиції) про відкладення розгляду законопроекту про відміну смертної кари [3, с. 650–651] та ін.

Своєю чергою, Рижков також виступив із питання загальних основ зворотної адреси [3, с. 84], але в подальшому тематика його виступів була дещо іншою. Так, він говорив з приводу заяви про утворення місцевих аграрних комітетів [3, с. 683–684], про нову редакцію глави III Наказу Державної думи [3, с. 778], з приводу запиту №101 (про погром у Білостоці) [4, с. 955–956], з приводу заяви 151 члена Державної думи про громадянську рівність [4, с. 1105–1106] та з приводу роз'яснень товариша міністра юстиції Солертинського стосовно запитів Державної думи [4, с. 1890].

Аналіз текстів стенограм виступів останніх двох депутатів показує суттєві відмінності у змісті, стилі й емоційному навантаженні, вкладеному у промови кожним з ораторів.

Емоційні виступи Михайличенка, в яких явно простежується вплив соціал-демократичної літератури, цікаві для нас ілюстрацією душевного й соціального роздвоєння робітника у першому поколінні. Митрофан Михайличенко, прийшлий на Катеринославщину в пошуках заробітку, будучи вже багато років робітником і прихильником с.-д. партії, шукав у той же час опори для виступів у селі, щоразу підкреслюючи своє селянське минуле та вказуючи на сільські витоки робітничого класу взагалі [3, с. 104, 347–348; 4, с. 1357]. Можливо, ця обставина і зробила його таким популярним на Катеринославщині, де чимало робітників зберігало ще сільські корені та йшло на копальні й заводи не від хорошого життя.

Він піднявся на думську трибуну вже на другому засіданні 29 квітня 1906 р., добиваючись амністії. Вимогу свою підкріпив натяком на те, що в іншому разі можливі й заворушення робітників, тим більше враховуючи наближення 1 травня [3, с. 29]. Виступаючи з приводу зворотної адреси, Михайличенко говорив, немов читав «Маніфест комуністичної партії» чи, принаймні, якусь марксистську брошуру того часу – про необхідність робітничих союзів, бо робітництво то найнижчий клас, якому немає чого губити, окрім кайданів; цей клас відчуває на собі тягіння інших класів, і т.п. Знову підкреслював важливість союзу селян і робітників: «... робітничий клас [...] на плечах своїх держить із селянами все, бо він є нащадок селян... Селянство – це джерело, з якого витікає робітничий клас і яке народжується в селлах.

Роботи в селянина немає вдома... Він іде й шукає собі з сумою шматок хліба». Тобто Михайличенко не рие прірви між робітниками і селянами, («дрібною буржуазією», за відомим визначенням), не випинає марксистсько-ленінську тезу про месіанський гегемонізм пролетаріату, але і, на відміну від інших селян, не просить. Він вимагає, і досить рішуче, щораз апелюючи до вулиці – маси, що за його переконанням, підтримує нечисленних думських соціал-демократів [3, с. 104].

Виступи Рижкова були більш виваженими й відрізнялися не стільки експресією, скільки іронією. Давалася взнаки, очевидно, практика народного вчителя та завідувача школи при заводі Гартмана. Зокрема, на засіданні 13 травня, коментуючи міністерську декларацію, він удався до іронії, порівнюючи пропозицію Горемікіна про переселення селян на «вільні місця» з пропозицією переселитися до в'язниці: «...яким же ще чином при безумовній забороні відчуження землі можна вирішити земельне питання? Ми це знаємо... Добре відомим цьому уряду способом виселення на вільні місця. *Вільні місця ці знаходяться в кожному повітовому місті – зазвичай за містом у вигляді будівель у два-три поверхи*» (тут і далі виділення шрифтом наше, – О. К.). [3, с. 330]. Утім, він міг собі дозволити й пряме глузування над владою або пафосні заяви. Зокрема, Рижков виступав проти існування Державної ради й порівнював її з «трухлявою колодою в новобудові», натякаючи в тому числі й на солідний вік членів Ради, зокрема, призначених царем престарілих колишніх можновладців. Відстоюючи громадянські права жінок, закінчив промову патетичним: «Ми забуваємо, що *син рабині ніколи не може бути громадянином!*» [3, с. 84]. Просакували в його виступах і сильні, майже апокаліптичні порівняння, а іноді, можливо, пересмикування чи прикрашення фактів зі свого вчительського досвіду. Зразком такого стилю є його промова на 20-му засіданні 2 червня 1906 р. з приводу погромів. Він не вірить у те, що погроми є результатом «племінної ворожнечі», і вважає це наклепом «на весь російський народ». Погром у Луганську не прийняв жадливіх масштабів тому, стверджував він, що погромникам–чорносотенцям перешкодили робітники, а «...якби цей погром був результатом племінної ворожнечі, то від міста залишився б тільки попій». Звертаючись далі до свого вчительського досвіду, запевняв, що в нього «...навчаються сотні дітлахів, я ніколи не спостерігав, щоб руські діти ставилися погано до своїх єврейських товаришів, і тільки від уряду ми чуємо, що є якась племінна ворожнеча» [3, с. 955–956], і т.п.

У цих виступах виявляються притаманні обом депутатам риси – емоційність і образність їх промов, схильність до узагальнень і, так би мовити, амбіції говорити не менше, ніж від імені всього класу чи народу. Це характерна риса багатьох депутатів – вихідців із народних низів, які тоді ще щиро вірили в перспективи Думи й у свої власні можливості як повноправних думських депутатів, представників народу.

Підсумовуючи, можна сказати, що такі виступи були ознакою модернізаційних змін у південноукраїнському регіоні. Катеринославські селянські депутати, переважно вихідці з села, мали вже дещо інший рівень світогляду, інше бачення проблем, їх виступи збагачували загальний спектр думок, ідей, що циркулювали в депутатському середовищі та або сприймалися селянами як свої,

або відміталися ними як неприйнятні. Ці депутати залишалися на ґрунті загальноросійських ліберальних і ліворадикальних цінностей та практично не порушували на думській кафедрі українського питання. Про національне в першій Думі якщо й говорили, то переважно у зв'язку з єврейськими погромами й подібним ексцесами, або для підтвердження своїх прав на землю, У перспективі це мало сприяти більш чіткій українській самоідентифікації депутатів. У кожному разі, ґрунтуючись на виступах згаданих та інших представників від українських губерній, можна стверджувати, що селянським депутатам була добре зрозуміла «хитра механіка» дій царського уряду, який сів розбрат між народами в усіх сферах суспільного життя для проведення своєї імперської політики.

Родима пляма російської імперськості, як показують події останнього часу, досі не зeszла і дається взнаки, навіть у спробах «приватизації» минулого. Тому висвітлення українцями власної історії на різних рівнях, аж до персонального внеску пересічних громадян, якими була переважна більшість селянських депутатів, у розвиток колись спільної держави, можна вважати перспективним напрямком подальших досліджень.

#### Список використаних джерел

1. Авчинников А. Г. Первые народные представители Екатеринославской губернии. Портреты, биографии и словотолкователь политических и парламентарных терминов / А. Г. Авчинников. – Екатеринбург. Товар. «Печатня С. П. Яковлева», б. м., б. г. – 23 с.
2. Государственная дума Российской империи: 1906–1917: Энциклопедия. – М.: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2008. – 735 с.: ил.
3. Государственная дума: Стенографические отчеты. 1906 год. Сессия первая. Том I. Заседания 1 – 18 (с 27 апреля по 30 мая). – СПб.: Гос. типогр., 1906. – 866 с.
4. Государственная дума: Стенографические отчеты. 1906 год. Сессия первая. Том II. Заседания 19 – 38 (с 1 июня по 4 июля). – СПб.: Гос. типогр., 1906.
5. Грушевський М. З біжучої хвилі: Статті й замітки на теми дня. 1905–6 р. / Михайло Грушевський. – К.: Друкарня С. В. Кульженка, 1906. – 127 с.
6. Коник О. О. Депутати Державної думи Російської імперії від губерній Наддніпрянської України (1906–1917 рр.): монографія / О. О. Коник; наук. ред. С. І. Світленко. – Дніпропетровськ: Герда, 2013. – 454, [2] с.: табл.
7. Милько В. І. Участь депутатів від українських губерній та міст у роботі I–IV Державних дум Російської імперії (1906–1917 рр.): історіографічний аналіз / В. І. Милько // Укр. іст. журн. – 2012. – №1. – С.153–170.
8. Российский государственный исторический архив. – Ф.1278. – Оп.1 (1–й созов). – Д.80.
9. Члены Государственной думы: (портреты и биографии): Первый созыв, 1906–1911 г.: (сессия продолжалась с 27 апреля по 9 июля 1906 г.) / сост. М. М. Боиович. – М.: Тип. Т–ва И. Д. Сытина, 1906. – XXX, [2], 512 с., [1] л. пл. портр.

#### Reference

1. Avchinnikov A. G. Pervye narodnye predstaviteli Ekaterinoslavskoj gubernii. Portrety, biografii i slovotolkovatel' politicheskix i parlamentarnyx terminov / A. G. Avchinnikov. – Ekaterin. Tovar. «Pечатnya S. P. Yakovleva», b. m., b. g. – 23 s.
2. Gosudarstvennaya дума Rossijskoj imperii: 1906–1917: Enciklopediya. – M.: Rossijskaya politicheskaya enciklopediya (ROSSPEN), 2008. – 735 s.: il.
3. Gosudarstvennaya дума: Stenograficheskie otchety. 1906 god. Sessiya pervaya. Tom I. Zasedaniya 1 – 18 (s 27 aprelya po 30 maya). – SPb.: Gos. tipogr., 1906. – 866 s.
4. Gosudarstvennaya дума: Stenograficheskie otchety. 1906 god. Sessiya pervaya. Tom II. Zasedaniya 19 – 38 (s 1 iyunya po 4 iyulya). – SPb.: Gos. tipogr., 1906.
5. Hrushevs'kyu M. Z bizhuchoyi khvyli: Stati y zamitky na temu dnya. 1905–6 r. / Mykhaylo Hrushevs'kyu. – K.: Drukarnya S. V. Kul'zhenka, 1906. – 127 s.

6. Konik O. O. Deputy Derzhavnoyi dumy Rosiys'koyi imperiyi vid huberniy Naddnipryans'koyi Ukrayiny (1906–1917 rr.): monohrafiya / O. O. Konik; nauk. red. S. I. Svitlenko. – Dnipropetrovsk: Herda, 2013. – 454, [2] s.: tabl.

7. Myl'ko V. I. Uchast' deputativ vid ukrayins'kykh huberniy ta mist u roboti I–IV Derzhavnykh dum Rosiys'koyi imperiyi (1906–1917 rr.): istoriografichnyy analiz / V. I. Myl'ko // Ukr. ist. zhurn. – 2012. – №1. – S.153–170.

8. Rossijskij gosudarstvennyj istoricheskij arxiv. – F.1278. – Op.1 (1–j sozvy). – D.80.

9. Chleny Gosudarstvennoj dumy: (portrety i biografii): Pervyj sozvy, 1906–1911 g.: (sessiya prodolzhalas' s 27 aprelya po 9 iyulya 1906 g.) / sost. M. M. Boiovich. – M.: Tip. T–va I. D. Sytina, 1906. – XXX, [2], 512 s., [1] l. pl. portr.

**Konik O. O., Doctor of Historical Sciences, Associate Prof., Professor of the World History and Historiography, Kherson State University (Ukraine, Kherson), oleksandr\_konik@ukr.net**

#### Katerynoslav peasants at the tribune of the State Duma of the Russian empire (1906)

*To reconstruct the position of politically active part of the Ukrainian society of the early XX century it is made an attempt to consider in details the composition of the group of Katerynoslav deputies of the first Russian State Duma, peasants by origin, and ways of realisation of representative functions by them. Prosopographical research of the structure of this group and the textual analysis of performances of its members give the bases to assert, that Katerynoslav peasant deputies of the first State Duma during incomplete session in spring–summer of 1906 supported all–Russian liberal and left–wing radical values and practically did not raise the Ukrainian question. The struggle for acknowledgement of the rights to land developed in the Duma promoted formation of more accurate Ukrainian self–identification of a part of these deputies, however the Duma was prematurely dismissed by the government.*

**Keywords:** the First State Duma, Katerynoslav peasant deputies.

**Коник А. А., доктор исторических наук, доцент, профессор кафедры всемирной истории и историографии, Херсонский государственный университет (Украина, Херсон), oleksandr\_konik@ukr.net**

#### Екатеринославские крестьяне на кафедре Государственной думы Российской империи (1906 г.)

*С целью реконструкции позиции политически активной части украинского социума начала XX ст. подробно рассмотрен состав группы екатеринославских депутатов первой российской Государственной думы, крестьян по происхождению, и способы осуществления ими репрезентативных функций. Просопографическое исследование состава группы и текстологический анализ выступлений ее членов дают основания утверждать, что екатеринославские крестьянские депутаты первой Государственной думы в течение неполной сессии весной–летом 1906 г. оставались на почве общероссийских либеральных и леворадикальных ценностей и практически не поднимали украинского вопроса. Борьба за подтверждение своих прав на землю, разворачивающаяся в Думе, способствовала формированию более четкой украинской самоидентификации части этих депутатов, однако Дума была преждевременно распущена правительством.*

**Ключевые слова:** Первая Государственная дума, екатеринославские крестьянские депутаты.

\* \* \*

УДК 94(477)«1919/1920»

**Швидченко Т. М., здобувачка кафедри давньої та нової історії України історичного факультету, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка (Україна, Київ), Shvydchenko\_t@ukr.net**

#### ОТАМАН ВОЛОХ ТА ЙОГО ПРИБИЧНИКИ ПІД ЧАС ПЕРШОГО ЗИМОВОГО ПОХОДУ (1919–1920 РР.)

*Розглянуто та проаналізовано діяльність окремих повстанських ватажків–отаманів, які діяли опозиційно уряду УНР на теренах української держави в ході національно–визвольної революції 1917–1921 років, зокрема перед початком та під час Першого Зимового походу армії УНР.*

**Ключові слова:** Перший Зимовий похід, армія Української Народної Республіки, українська революція 1917–1921, Омелян Волох, Юхим Божко, Микола Данченко.

Осінь 1919 року стала важким періодом для політичного та військового керівництва УНР, сили якої на той момент зазнавали поразок у боротьбі із зовнішніми